

Makedonika

Vol 19, No 1 (1979)

L'extermination des Albanais de l'empire ottoman à monastir (1830), la persécution des kleftarmatoles grecs (1830-1834) et l'abolition de cette institution

Αποστ. Ε. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.449](https://doi.org/10.12681/makedonika.449)

Copyright © 2014, Αποστ. Ε. Βακαλόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Βακαλόπουλος Α. Ε. (1979). L'extermination des Albanais de l'empire ottoman à monastir (1830), la persécution des kleftarmatoles grecs (1830-1834) et l'abolition de cette institution. *Makedonika*, 19(1), 1-10.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.449>

Η ΕΞΟΝΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ ΜΙΣΘΟΦΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ
ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ (ΜΕΣΑ 1830), Η ΚΑΤΑΔΙΩΞΗ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ
ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΚΛΕΦΤΑΡΜΑΤΟΛΩΝ (1830-1834)
ΚΑΙ Η ΕΞΑΛΕΨΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥΣ

1. Ἡ ληστεία καὶ ἡ ἀναρχία στὶς διάφορες ἐπαρχίες τοῦ Αἴμου ἐπὶ τουρκοκρατίας εἶναι μιὰ ἐνδημικὴ ἀρρώστια. Ὁ θεσμὸς τῶν ἀρματολῶν, ποὺ εἶχαν χρησιμοποιοῦν ἐπὶ αἰῶνες οἱ πρῶτοι σουλτάνοι καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε καταργηθεῖ ὀριστικὰ στὰ 1721 ἀπὸ τὸν σουλτάνο Ἀχμέτ Γ' (1703-1730), ἐξακολούθησε βέβαια κατ' ἀνάγκη νὰ ἐπιζεῖ ἀνεπίσημα μόνο στὶς ἀνυπότακτες οὐσιαστικὰ ἑλληνικὲς χῶρες μὲ μιὰ νόθη μορφή, τῶν κλεφταρματολῶν, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως. Οὐτε ὁμως ἡ ἀνοχὴ τῆς μορφῆς αὐτῆς οὔτε καὶ ἡ χρῆση Ἀλβανῶν ἀρματολῶν ἢ ἀλβανικῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων στάθηκαν ἱκανοποιητικὲς λύσεις. Τὰ ἔνοπλα ἑλληνικὰ σώματα εἴτε ἀποτελοῦνταν ἀπὸ κλέφτες εἴτε ἀπὸ ἀρματολοὺς συνέχιζαν νὰ ἐμπνέουν φόβο στὴν Πύλη. Οἱ ἀρματολοὶ δὲν ἦταν λιγότερο ἐπικίνδυνοι ἀπὸ τοὺς πρῶτους. Ἡ ἰδιότητά τους ἐναλλασσόταν συχνὰ μὲ τὴν ἀντίστοιχὴ τῶν ἄλλων καὶ οἱ δῶ ἔννοιες δὲν διέφεραν καὶ πολὺ μεταξὺ τους. Ἡ Πύλη εἶχε συνειδητοποιήσει τὴν ἀνάγκη τοῦ ἐκμηδενισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν σωμάτων. Σχετικὰ παρατηρεῖ ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς Robert Anhegger σὲ εἰδικὴ μελέτη γραμμένη στὰ τουρκικὰ σὲ τουρκικὸ περιοδικό: «Οἱ προφυλάξεις ποὺ παίρνει ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὅταν πρόκειται νὰ κινηθεῖ ἐναντίον τῶν ἔνοπλων ἑλληνικῶν στοιχείων μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1736/38 καὶ τὴ συνθήκη τοῦ Βελιγραδίου, δείχνουν ὅτι εἶχε ἀρχίσει νὰ τρέφει μεγάλη δυσπιστία πρὸς αὐτά. Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι τὸ διάταγμα τοῦ σουλτάνου Ἀχμέτ Γ' στὰ 1721 γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν, ποὺ ἀπλώθηκαν ἀκόμα καὶ στὶς περιοχὲς τῆς Κομοτηνῆς, Καβάλας, Πραβίου, Σερβίων καὶ Βέροιας, ὅπου τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦταν ἑλληνικό, δὲν εἶχε οὔτε πλήρη, οὔτε μερικὴ ἐπίδραση. Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς ποὺ χρησιμοποίησα, τὸ πρῶτο σημεῖο τῶν προσπαθειῶν γιὰ νὰ ἐξασθενήσει ἡ δύναμη καὶ ἡ σπουδαιότητα τῶν χριστιανικῶν ἔνοπλων σωμάτων, ποὺ ἡ δράση τους συνεχιζόταν μὲ μιὰ διαρκῶς αὐξανόμενη δραστηριότητα, φαίνεται ὅτι ἦταν νὰ ἐνωθεῖ τὸ πασαλίκι τῶν Ἰωαννίνων μὲ ἓνα πασαλίκι μὲ κλεισοῦράρχη (derbentçi) κατὰ τὸ 1740 καὶ νὰ ἀνατεθεῖ αὐτὸ στὸν Ἀλβανὸ Σουλεϊμάν πασά ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, πράξη ποὺ ἦταν ἀντίθετη στὴ συνήθεια τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν ὡς πασά γιὰ μακρὸ χρονικὸ

διάστημα ὁποιοδήποτε Ἀλβανὸ εἶτε στὴν πατρίδα του εἶτε στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸς ἄρχισε νὰ καταπιέζει τοὺς ἀρματολοὺς μὲ συστηματικὸ τρόπο. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ ὑπερβολικὰ μεγάλες ἀπαιτήσεις ποὺ εἶχαν τὰ ἀρματολικά σώματα, γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὰ καθήκοντά τους ὡς σώματα ἀσφαλείας, εἶχαν φθάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη νὰ πληρωθοῦν γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων τους ἐν μέρει μὲ ἀντισηκῶμα (bedel). Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ἔπαιρναν γιὰ μισθοφόρους μουσουλμάνους Ἀλβανοὺς καὶ σιγὰ σιγὰ οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν ἀρματολῶν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὶς θέσεις τους¹.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἐξακολουθεῖ ὡς τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα ἰδίως στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο, μολοντί ὁ Ἀλὴ πασᾶς ἔχει κληθεῖ νὰ ἐπιβάλλει τὴν τάξη καὶ τὴν εἰρήνην. Ἡ ἀνταρσία κατόπιν τοῦ Ἀλὴ πασᾶ κατὰ τῆς Πύλης καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἐπιδείνωσαν τὴν ταραχὴ, ἰδίως στὴν Ἠπειρο καὶ Δυτ. Μακεδονία, γιὰ τὴν βρίσκονται στὸν δρόμο τῶν ἀλβανικῶν στρατευμάτων, ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὶς πατρίδες τους, ὡς μισθοφόροι τῶν Τούρκων, γιὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἀνταρσία², ἀλλὰ γυρνώντας ἀπλήρωτοι, ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, τὸ ἔριχναν στὶς διαρπαγές καὶ λεηλασίες τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ χωριῶν τῆς Μακεδονίας.

Στὰ 1823 ἡ πλούσια Σιάτιστα, τὸ ξακουσμένο «φλουροχώρι» τῆς Δυτ. Μακεδονίας, ὑφίσταται ληστρικὴ ἐπίθεση ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς ἀρχηγοὺς Ταφιὶ Μπούξη καὶ Ἀρσλάν μπέη, ἀλλὰ οἱ Σιατιστινοὶ μὲ αὐτοάμυνα, δαχρυωμένοι στὰ στερεὰ σπίτια τους καὶ στὶς ἐκκλησίες Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ Ἀγ. Δημητρίου, τοὺς ἀποκρούουν³.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, 1828-1829, μὲ τὴν ἔκρηξη τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ κατάσταση χειροτερεῖ, γιὰ τὴν οἱ Ἀλβανοὶ μισθοφόροι ποὺ μένουν ἀπλήρωτοι δημιουργοῦν ἀτμόσφαιρα τρομοκρατίας στὴ Δυτικὴ Θεσσαλία καὶ Μακεδονία καὶ καταληστεύουν τοὺς κατοίκους τοὺς ἐξαθλιωμένους ἀπὸ τὴν πείνα καὶ ἀκρίβεια ποὺ εἶχε πέσει στὸν κόσμον, ὥστε τὸ χαρατίζει νὰ φτάσει στὰ 40 γρόσια καὶ ἡ δόκα τὰ κρεμμύδια στοὺς 20 παράδες. Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν κατάστασιν στὶς 29 Ὀκτωβρίου 1829 ἕνας αὐτόπτης μάρτυρας

1. R o b e r t A n h e g g e r, Martoloslar hakkinda, «Türkiyat Mecmuası», 7-8 (1940-1942)300.

2. Βλ. Μιχαήλ Καλινδέρη, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία χρόνων τουρκοκρατίας, Πτολεμαῖς 1940, σ. 32, 54-55. Ν. Φωτοπούλου, Ἱστορία τῆς Σιατίστης (Ἐρατοῦρας), Ἀθήναι 1939, σ. 133. Βλ. καὶ Ν. Κασομούλη, Ἐνθουμήματα στρατιωτικὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων (1821-1833), Ἀθήναι 1939, τ. 1, 138-144.

3. Α. Βακαλόπουλου, Οἱ Δυτικομακεδόνες ἀπόδημοὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1958, σ. 41 ὑποσ. 118, ὅπου πλούσια βιβλιογραφία.

σὲ Μηναῖο τοῦ Μαΐου, κτῆμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Τρικάλων:

† Ἐδῶ καμνο ἐνθόμῃσιν ὅτι: εἰς τοὺς 1828: ὀκτωβρίου 29 ὅταν εἶτον | τερβέ-
 ναγας εἰς τὸ βιλαέτι τοῦ τριγκαλον ὁ ἀσλάμπήμης κ(αι) ὁ καπλάμπης | κ(αι)
 ὁ ζακουμπής ἦτον κ(αι) τὰ τρία ἀδελφία ἦτον ἀπὸ τὴν ἀλβανιάν: | κ(αι)
 ἐμπῆκαν τερβενᾶγάδες κ(αι) ἦλθεν ὁ καιρός τους διὰ νὰ εἰδῶν ἀπὸ τὴν τιμὴν |
 κ(αι) αὐτὴ λέγουν ὅτι δὲν εὐγένομεν διότι θέλομεν: 170: πουργία διὰ νὰ εἰδο-
 μεν: | κ(αι) ἦσαν τὸ ἀσκέρι τους χωρὶς λωφεν' | χρόνον καιρὸν ἀπλήροτον. | κ(αι)
 ἤθελεν νὰ τὸ [τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐκ διορθώσεως] πληρώση τὸ ἀσκέρι του κ(αι)
 τότε πηγῆν κα(ι) πῆναι τὸ κάσρον | κ(αι) συνάζη ὅλον ληγάπηδες ἕως πόσου
 νὰ εἰπῶ ἕως τεσσαράκοντα χιλιάδες ἦτον | κ(αι) ἐγγέμῃσεν ὅλος ὁ τόπος κ(αι)
 τοὺς ἀπόλησε διὰ νὰ κάμουν ζήμιες εἰς τὸν κόσμον: | κ(αι) τοὺς λέγει κανετε οἶον
 θέλεται κ(αι) αὐτὴ κοντὰ ὡσάν ἐπῆραν τὸ ιτζήνη: | κ(αι) ἔκαμαν ὅπως ἔξερῃαν
 εἴγαν ἐξω εἰς τὸ παζάρη οἱ ἄνθρωποι: | κ(αι) τοὺς ἐπίαναν κ(αι) τοὺς ξε-
 πλέτζοναν κ(αι) γρόσια τοὺς ἐπερῃαν κ(αι) ἐμὲ τότε με' | ἐπῆραν ἕνα φέσιον ἀπὸ
 τὴν κεφαλὴν μου κ(αι) πάη: κ(αι) ἔδωκαν οἱ ἄν(θρωποι) | γρ: χιλιάδες: 600:
 κ(αι) ἕως ὅπου ἂν δὲν τὰ ἐπερῃαν δὲν ἐσικόνονταν¹.

2. Ὁ Ἄρσλάν μπέης, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τὴν ἔκρυθμη κατάσταση στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ περιφερόμενος στὸ βιλαέτι τῆς Ρούμελης ἀνεξέλεγκτος, διαπράττει ληστείες καὶ αὐθαιρέσιες σὲ βάρος τῶν ραγιάδων μέσα στὴν Κοζάνη καὶ στὰ περὶχωρα. Συγκεκριμένα ὁ Ἄρσλάν μπέης καὶ ἄλλοι Ἄλβανοὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἦττα τους στὴ γνοστή μάχη τῆς Πέτρας (13 Σεπτεμβρίου 1829), τὴν τελευταία τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀποχωρώντας ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα κατέφυγαν στὴν Τσαρίτσανη καὶ Ἐλασσόνα, ὅπου διαχειμάσαν καὶ ἀργότερα, τὴν 1η Μαΐου 1830, με' 2.000 ἄνδρες κατέλαβαν τὴν Κοζάνη, ὅπου ἐπὶ 27 μέρες διέπραξαν κάθε εἶδους βιαιοπραγίες καὶ λεηλασίες. Οἱ κάτοικοι τρομοκρατημένοι ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν τους. Κατόπιν ὁ Ἄρσλάν μπέης στράφηκε ἐναντίον τῆς Σιάτιστας, ἀλλὰ οἱ κάτοικοί της ἀγωνίστηκαν καὶ πάλι γενναῖα καὶ κατόρθωσαν ν' ἀποφύγουν τὸν κίνδυνον². Στὴν τελευταία αὐτὴ ἐποδρομὴ ἀναφέρεται καὶ τὸ παρακάτω ἄτεχνο δημοτικὸ τραγούδι:

Ἐδῶ δὲν εἶναι Τρίκαλα, Ταφίλ κ' Ἄσλάν μπέη!
 Δὲν εἶναι Ἐλασσόνα!

1. Ν. Α. Β ἐ η, Χειρόγραφα καὶ παλαιότυπα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου Τρικάλων, ΕΜΑ 12(1962)19, 20.

2. Π. Ν. Λ ι ο υ φ η, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἀθῆναι 1924, σ. 94-96. Πρβλ. καὶ Ι. Κ. Β α σ δ ρ α β ἐ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας 1796-1832, ἐκδ. Β', Θεσσαλονίκη 1950, σ. 337.

Ἐδῶ τὸ λένε Σιάτιστα, πρῶτο κεφαλοχώρι.
 Ὅσο εἶναι ὁ Νιόπλιος ζωντανὸς κανένα δὲν φοβᾶται.
 Ἔχει τρακόσιους στὸ σπαθὶ καὶ χίλιους στὸ ντουφέκι.
 Καὶ τὸ μπογάζι ἔπιανε τὸ χάνι τὸ δικό του.
 Καιρὸν καιρὸν κορβέντιαζε μὲ τοὺς Ἀρβανιτάδες.
 «Τὸ Μπούρινο νὰ φτάσετε ἀντίκρου στὴν Τσερβένα.
 Στὴ Σιάτιστα εἶν' ἀδύνατο μέσα γιὰ νὰ πατήσετε.
 Τ' ἔχει Κοροῦμ πασὰς καρτέρ, σπαθιὰ ξεγυμνωμένα.
 Παιδιά γιοροῦσι κάμετε στὸ τούρκικο ἀσκέρι!»
 Γιοροῦσι κάμουν τὰ παιδιὰ τὰ Σιατιστινὰ
 καὶ πᾶνε στὴν Τσερβένα. Κι' ἀφοῦ τοὺς κατασκόρπισαν
 τὰ πλιάτσκα τοὺς ἐπήρανε π' ἄρπαξαν στὴν Κοζάνη¹.

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς αὐτοὺς ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Νότια Ἑλλάδα μετὰ τὴ λήξη τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐκεῖ, ἄλλοι Ἀλβανοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σαμπᾶν Γκίκα ἢ Γκέκα ἀπὸ τὸ Μάτ τῆς Βόρειας Ἀλβανίας, μὲ μερικοὺς ἄτακτους (μπασιμποζούκους) καὶ ληστές, ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὴ Σούμλα μετὰ τὴ λήξη τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1828-1829) ὄρμησαν στοὺς καζάδες Κιλκίς, Στρώμνιτσας, Πετριτίσιου καὶ Σιδηροκάστρου λεηλατώντας καὶ καταποιώντας τοὺς κατοίκους, ἀλλὰ οἱ τουρκικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις τῶν περιοχῶν αὐτῶν, καθὼς καὶ τῶν Σερρών τοὺς νίκησαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ τραποῦν σὲ φυγὴ πρὸς τὴν περιοχὴ Θεσσαλονίκης. Κατόπιν ἀτιμώρητοι πέρασαν στὸν καζὰ Θεσσαλονίκης, διάβηκαν τὸν Ἀξιὸ καὶ ὄδευσαν πρὸς τὴν πατρίδα τοὺς².

Ὁ σουλτάνος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1830 στέλνει ἐναντίον τοὺς τὸν μεγάλο βεζίρη του Μεχμέτ Ρεσίτ πασά, τὸν ἐπονομαζόμενον Κιουταχί, τὸν γνωστὸ γιὰ τὶς ἐπιτυχίες του ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Ἀκρόπολη³. Ὁ Ρεσίτ πασάς, συνοδευόμενος ἀπὸ ἕνα ἐπιτελεῖο πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν, κατευθύνεται δρομαίως πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸ τὸν σκοπὸ καταβαίνοντας ἀπὸ τὸ βόρειο μέτωπο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ διαταγὴ τοῦ διβανίου Θεσσαλονίκης καὶ Καβάλας ἀπὸ 15 Ἰουνίου

1. Φ. Παπανικολάου, Λαογραφικὰ Δυτικῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1962, τ. 1, σ. 226-227.

2. Βλ. τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἀντωνίου Δοῦμα ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1829. Πρβλ. καὶ ἐκθεση τοῦ Ἀδστριακοῦ προξένου Θεσσαλονίκης ἀπὸ 18 Δεκεμβρίου 1829 στὸ «Österreichisches Staatsarchiv κ.λ. Türkei VI. Consulat Salonich (1807-1834)». Ὁ Σπανδωνίδης, στηριζόμενος στὴν προφορικὴ παράδοση τῶν Μελενικιωτῶν, χρονολογεῖ τὴ λεηλασία τῆς πατρίδας τοὺς ἀπὸ τὸν Σιαμπᾶν Γκέκα στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ. Π. Σ. Σπανδωνίδης, Μελένικος, Θεσσαλονίκη 1930, σ. 30.

3. D. U r q u h a r t, The Spirit of the East, London 1839, τ. 2, σ. 331 κ.έ., ὅπου ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Κιουταχί.

τη Καρὰ Μουσταφᾶ Μπουσατή τῆς Σκόδρας. Καί γιὰ τὴν ἐξόντωσή τους βρίσκει τὸ κατάλληλο ἐκτελεστικὸ ὄργανο, τὸν προαναφερμένο ἰκανὸ Μεχμέτ Ρεσίτ πασά, ὁ ὁποῖος, ὅπως θὰ ἰδοῦμε φέρει σὲ πέρας τὴν ἀποστολὴ του μέσα στὸ ἔτος 1830, ποὺ τὸ θεωρῶ σημαντικὸ χρονικὸ ὄριο στὴν ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

3. Τώρα ὁ σουλτάνος μποροῦσε νὰ ὑπολογίσει στὴν ἀποτελεσματικὴ δύναμη τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, τοῦ *nizam cedit*. Ἡ συγκρότησή του εἶχε προχωρήσει πολὺ, τόσο μέσα στὴν πρωτεύουσα, ὅσο καὶ σὲ ὀρισμένες πόλεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπως π.χ. στὸ Μοναστήρι (Βιτόλια). Τὸ θέαμα μάλιστα τῶν ἐντυπωσιακῶν παρελάσεων καὶ γυμνασίων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ μὲ ἀληθινὰ πυρὰ ἦταν πρωτόφαντο καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπητὰ γιὰ τὸ κοινὸ. Ἔτσι π.χ. ὁ περιηγητὴς V. Fontanier, ποὺ βρίσκεται στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 1827 ἀναφέρει ὅτι μεγάλο πλῆθος θεατῶν, κυρίως γυναῖκες, ἔτρεχαν πρὸς τὸν συνηθισμένον τόπον γυμνασίων τους, στὸν Ντολμά Μπαχτσέ. Τὸ θέαμα αὐτὸ, μολονότι προκαλοῦσε τὰ δυσμενῆ σχόλια τῶν ἠλικιωμένων ποὺ μὲ ἀγανάκτηση ἐβλεπαν τὴν εἰσαγωγὴ νέων ἠθῶν καὶ ξένων τρόπων ἐκμύθευσε τοῦ στρατοῦ, ἰκανοποιούσε γενικὰ τοὺς νέους καὶ τοὺς πλημμύριζε μὲ ἐθνικὴ περηφάνεια καὶ φανατισμό¹.

Γιὰ μιὰ τέτοια ἀκριβῶς ἐπίδειξη ἐβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸ Μοναστήρι ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ πασὰς τοὺς Ἀλβανοὺς ἀρχηγοὺς Ἀρσλάν μπέη, Καπλάν μπέη καὶ Βελίκο Γιάτζο, καθὼς καὶ ἄλλους μικρότερους ἀρχηγοὺς μὲ τοὺς ἄνδρες τους, ποὺ τοὺς εἶχε προσκαλέσει στὴν ἔδρα του, γιὰ νὰ τοὺς πληρώσει διήθεν τοὺς καθυστερημένους μισθοὺς ποὺ διεκδικοῦσαν. Οἱ ἄνδρες ὅμως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κάποια στιγμή, ὕστερ' ἀπὸ σχετικὸ σύνθημα, ἔστρεψαν τὰ ὄπλα τους ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν καὶ τοὺς ἐξόντωσαν, ἐκτὸς ἀπὸ πολὺ λίγους ποὺ κατόρθωσαν νὰ διαφύγουν².

Στὴν ἀνέκδοτη ἐκθεσὴ τοῦ τῆς 17ης Αὐγούστου 1830 ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος Θεσσαλονίκης ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα μὲ βάση τὶς εἰδήσεις ποὺ περισηνέλεξε ἀπὸ τοὺς ταξιδιώτες διαφόρων караβανίων καὶ ἀπὸ ἰδιωτικὰς ἐπιστολὰς. Ξαφνικά, ὅπως λέγει, ἓνα τμῆμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἄρχισε τὶς ὁμοβροντίες μὲ ἀληθινὰς σφαῖρες ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν, ποὺ —ἐκτὸς ἀπὸ δύο—ἐπεσαν ὅλοι, 800 συνολικά, νεκροί. Κατόπιν ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ πασὰς ἔστειλε ἐσπευσμένα ἓνα τάταρη (ταχυδρόμο) στὸν γιὸ του στὰ Ἰωάννινα, γιὰ νὰ συλλάβει τρεῖς ἄλλους Ἀλβανοὺς ἀρχηγοὺς, τοὺς πανούργους καὶ

1. Βλ. V. Fontanier, *Voyages en Orient*, Paris 1829, σ. 76-77.

2. Βλ. Ἀ. π. Ε. Βακαλόπουλου, Ἀπὸ τὴν ἱστορία ἐνὸς μακεδονικοῦ χωριοῦ, τοῦ Λιμποκόβου, τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ., «Φάρος τῆς Βορείου Ἑλλάδος» 2(1940) 115. Π. Ἀρβαντινοῦ (Π.Α.Π.), Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι 1895, σ. 387-388. Β. Nicolaidy, *Les Turcs et la Turquie contemporaine*, Paris 1859, τ. 2, σ. 167-172.

δύσπιστους πού δὲν εἶχαν παρουσιαστεῖ στό Μοναστήρι. Ὁ γιός του πραγματικά τὰ κατάφερε νά τοὺς ξεγελάσει, νά τοὺς φέρεי κοντά του, νά τοὺς ἀπομονώσει ἀπό τοὺς ἀκολουθοὺς τους καὶ νά τοὺς ἀποκεφαλίσει. Οἱ ἄνδρες τους κατέφυγαν τότε σὲ δύο γειτονικά σπίτια, γιὰ νά ἀμνηθοῦν, ἀλλὰ οἱ τακτικοὶ ἔβαλαν φωτιά σ' αὐτὰ καὶ τοὺς ἔκαψαν ζωντανούς¹.

Στὴ Βόρεια Μακεδονία ὁ Μεχμέτ Ρεσιτ πασάς, ἀπερίσπαστος πιά ἀπὸ κινδύνους, ἐδρεύει μόνιμα τώρα στό Μοναστήρι. Ἡ θέση τῆς πόλης καὶ τῆς περιοχῆς εἶναι ἐπικαιρῆ: μὲ τὴν Ἀχρίδα καὶ τὰ γύρω δερβένια ἐξουσιάζει τίς ψηλὲς βουνοκορφές καὶ τὰ στενά τῶν ὄροσειρῶν πού διασταυρῶνονται. Ἔτσι ὁ Μεχμέτ Ρεσιτ μπορεῖ νὰ ἐπιτηρεῖ τὴν Ἀλβανία καὶ ἰδίως τὸν Μουσταφὰ πασά τῆς Σκόδρας πού κινεῖται ὑποπτα². Τὸν ἐπόμενο χρόνο (1831) καταφέρει ἀλλεπάλληλα πλῆγματα ἐναντίον τοῦ πασᾶ αὐτοῦ (πού εἶχε ἐπαναστατήσει) πρῶτα στὶς 20 Ἀπριλίου καὶ κατόπιν στὶς 4 Μαΐου, ὥστε νὰ ἀναγκάσει τοὺς Ἀλβανοὺς ν' ἀποσυρθοῦν πέρα ἀπὸ τὰ Σκόπια καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν στό στρατόπέδὸ τους τροφές καὶ πολεμοφόδια. Ταυτόχρονα ἡ Πύλη κηρύσσει τὸν ἀποκλεισμό τῶν παραλίων ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ ὡς τὸ Κάτταρο, ὅπου πλέει μοῖρα στόλου ἀπὸ 5 κορβέτες καὶ 1 φρεγάτα³.

Στὶς 11 Νοεμβρίου ὁ Μουσταφὰ πασάς παραδίδεται καὶ κατὰ διαταγὴ τοῦ Ρεσιτ πασᾶ ἐπιβιβάζεται σὲ πλοῖο στό Δυρράχιο, γιὰ ν' ἀποσταλεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ ἐπανάσταση τῆς Ἀλβανίας οὐσιαστικά ἔχει κατασταλεῖ. Τὸ Μοναστήρι τώρα ἐξελισσεται ἀνεμπόδιστα σ' ἓνα ἀκαμαῖο οἰκονομικὸ κέντρο.

Ἡ συντριβὴ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ τῆς Σκόδρας θεωρεῖται νίκη τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β'. Ἴδου πῶς τὴν κρίνει ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος στὴ Θεσσαλονίκη G. de Chabert στὴν ἀπὸ 15 Νοεμβρίου ἔκθεσή του: «Στὴ Μακεδονία τὸ στρατιωτικὸ σύστημα τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ δὲν συναντᾷ πιά κανένα ἐμπόδιο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν στρατιωτικῶν σωμάτων μεγαλώνει κάθε μέρα. Ὁ διοικητὴς τῆς κτίζει στὴ Θεσσαλονίκη ἓνα στρατόνα γιὰ 8.000 ἄνδρες τοῦ πεζικοῦ. Φαίνεται νὰ εἶναι πάρα πολὺ ἀφοσιωμένοι στὸν μονάρχη του καὶ ἐνθουσιώδης ὁπαδὸς τῆς μεταρρυθμίσεώς του»⁴. Αὕτη εἶναι ἡ προϊστορία τῶν σημερινῶν στρατόνων τοῦ Πεδίου τοῦ Ἄρεως τῆς Θεσσαλονίκης.

1. Ἐκθεση 17 Αὐγούστου. «Österreichisches Staatsarchiv. Abt. Haus-Hof und Staatsarchiv, Türkei VI. Consulat Salonich (1807-1834)».

2. U r q u h a r t, ἔ.ἀ., τ. 2, σ. 320 κ.έ.

3. Βλ. ἀνέκδοτη ἔκθεση ἀπὸ 16 Μαΐου 1831 τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου G. de Chabert στό παραπάνω αὐστριακὸ ἀρχεῖο. Πρβλ. καὶ U r q u h a r t, The Spirit of the East, τ. 2, σ. 321-330. Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, Ἀρχεῖον Βεροίας-Ναούσης, σ. 309-310.

4. Βλ. ἀνέκδοτη ἔκθεση ἀπὸ 15 Νοεμβρίου 1831 τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου Θεσσαλονίκης G. de Chabert: «Österreich. Staatsarchiv κ.λ., Salonich (1807-1834)».

4. Παράλληλα οἱ Τούρκοι κινοῦνται μὲ δραστηριότητα, γιὰ νὰ ἐκμηδενίσουν καὶ τὴ δύναμη τῶν Ἑλλήνων κλεφταρματολῶν, ποὺ ἐνδιαφέρονταν νὰ προκαλέσουν νέα ἐξέγερση στὸν Ὀλύμπο καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Καποδίστρια καὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ ἐνσωματώσουν τὴν περιοχὴ τους στὸ νεοσύστατο ἑλληνικὸ κράτος. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δεσμευόταν ἀπὸ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ἦταν περισπασμένος καὶ ἀπὸ τὰ πελώρια προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε στὴν ἐρημωμένη ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Τὸ ζήτημα λοιπὸν τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Μακεδόνων μένει ἐκκρεμές.

Ἐποφελοῦνται λοιπὸν οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν κάθε ἐπαναστατικὴ ἐστία. Καταδιώκουν τοὺς καπετάνιους τοῦ Ὀλύμπου καὶ καινοῦν τὰ διάφορα χωριά του, καθὼς καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, γιὰτὶ κατηγοροῦν τοὺς μοναχοὺς ὅτι ἔδιναν ἄσυλο στοὺς κλέφτες. Οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου περιμένουν νέα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση, ἀλλὰ οἱ ἀπαντήσεις τόσο τοῦ στρατάρχη Δημ. Ὑψηλάντη, τὸν Νοέμβριο τοῦ 1828, ὅσο καὶ τοῦ Καποδίστρια, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1829, τοὺς ἔκοβαν καὶ τὶς τελευταῖες ἐλπίδες. Ἔτσι ὅσοι ἀρχηγοὶ ἔμεναν ἀκόμη στὴ Μακεδονία ἀναγκάζονται νὰ ὑποκύψουν στὴ σκληρὴ ἀνάγκη, ν' ἀποκαταστήσουν δηλαδὴ ὁμαλές σχέσεις μὲ τοὺς Τούρκους, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τ' ἀρματολίκια τους. Τὰ ὄνειρά τους νὰ ἴδουν ἐλεύθερη τὴν πατρίδα τους ξεγλιστροῦν πρὸς τὸ μακρινὸ μέλλον¹.

Τώρα εἶναι πολὺ καλὴ ἢ εὐκαιρία γιὰ τοὺς Τούρκους νὰ ἐξοφλήσουν τοὺς λογαριασμοὺς των μαζί τους. Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ μυστικὴ διαταγὴ τοῦ Μεχμέτ Ρεσίτ πασά, ἐξοντώνονται μέσα στὰ Τρικάλα στὶς 12 Δεκεμβρίου 1830, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ὁ Στέργιος Στορνάρης (ποὺ δὲν εἶχε πάρει καθόλου μέρος στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 κατ' ἀντίθεση πρὸς τὸν ἀδελφὸ του Νικόλα, ἀρματολὸ τοῦ Ἀσπροποτάμου ποὺ εἶχε βρεῖ ἐνδοξὸ θάνατο κατὰ τὴν ἐξοδο τοῦ Μεσολογγίου) καὶ ὁ Σωτῆρης Λιακατὰς μὲ 100 ἄνδρες καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Δομοκὸ ὁ ἀρματολὸς τῆς περιοχῆς Σάββας. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα τὴν ἄνοιξη τοῦ 1830 ἔκαψαν μερικὰ χωριά στὴν περιοχὴ τῶν Ἀγράφων καὶ κατέστρεψαν τὸ χωριὸ Ριζό. Οἱ ἀρματολοὶ τῶν Χασίων Νάσιος Μάνδαλος, Ψειραῖοι καὶ Θεόδωρος Ζιάκας κατέφυγαν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Ἐπίσης ἀποκλείονται τὰ παράλια ἀπὸ τὴν Κατερίνη ὡς τὸν Πλαταμόνα καὶ Τσάγεζι καὶ ἔτσι οἱ ἀρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀναγκάζονται νὰ βροῦν ἄσυλο στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ προξένου τῆς Ρωσίας Ἀγγέλου Μουστοξύδη². Μολαταῦτα στὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου καὶ Βερ-

1. Βλ. Ἀποστ. Ε. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 625-628, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, τ. 3, σ. 345 ὑποσ. 1, σ. 379 ὑποσ. 2. Ἐνισλιέδου, Ἡ Πίνδος καὶ τὰ χωριά της, σ. 132-133. Βέη, Χειρόγραφα, ΕΜΑ 12(1962)19.

μίου ἢ κατάσταση εἶναι ἀνώμαλη. Ὁ Διαμαντῆς Νικολάου κατηγορεῖται ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὅτι ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα στέλνει ληστὲς στὶς παραπάνω περιοχές¹.

Οἱ Τούρκοι, ἐφόσον δὲν μποροῦν μὲ ριζικὰ μέτρα νὰ ἐξαλείψουν τὶς ληστείες, προσπαθοῦν μὲ ἥπιο τρόπο νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἐξουσία τους. Ὁ θεσμὸς τῶν κλεφταρματολῶν διατηρεῖται μὲ ὀρισμένες τροποποιήσεις, πού δείχνουν συγκαταβατικὸ πνεῦμα. Ἄλλωστε αὐτὸ συμβαδίζει μὲ τὴ γενικότερη ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ Μαχμουτ Β' στὰ τελευταῖα του χρόνια. Ἐγκαινιάζει μιὰ νέα πολιτικὴ ἠπιότηας, ἡ ὁποία ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴ νέα κατάσταση πού προέκυψε μετὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας καὶ τὴν ἔναρξη εἰρηνικῶν σχέσεων μαζί της².

Γιὰ νὰ κατευνάσουν ἀσφαλῶς τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων, οἱ Τούρκοι ἐγκαινιάζουν τὴ νέα τακτικὴ ἀπέναντι τῶν ραγιάδων: εἰσακούουν τὶς αἰτήσεις τους καὶ ἀποκαθιστοῦν ἀκόμη τοὺς παλιοὺς ἀρματολοὺς, ἀν αὐτοὶ δεῖξουν πὼς εἶναι πρόθυμοι νὰ συνεργαστοῦν μαζί τους. Ἔτσι π.χ. ἀπὸ ἔγγραφο τῆς 16ης Αὐγούστου 1834 πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Ἀθανάσιος Συρόπουλος, ἄλλοτε καπετάνιος τῆς περιοχῆς Κόκοβας (Πολυδενδρίου) τῆς Βέροιας, δηλώνει ὑποταγὴ καὶ μεταμέλεια καὶ γίνεται δεκτὸς νὰ φρουρεῖ τὴν περιοχὴ αὐτὴ μὲ 40 ἄνδρες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅμως οἱ 20 ἔπρεπε νὰ εἶναι μουσουλμάνοι.

Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταῖα πληροφορία πού γνωρίζω γιὰ τὴν ἐπίσημη ἀναγνώριση τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρματολικιοῦ μέσα σὲ τουρκικὸ ἔδαφος, ἀλλὰ μὲ ὀρισμένες ὑποχωρήσεις τῶν Ἑλλήνων. Οὐσιαστικὰ ὁ θεσμὸς τῶν ἀρματολῶν ἔσβηνε.

Ἀναταραχὴ παρατηρεῖται καὶ στὴ Δυτικὴ Μακεδονία, ἀλλὰ γιὰ λίγο διάστημα, στὴν περιοχὴ τοῦ Ζουπανίου. Ὁ τελευταῖος ἐκεῖ καπετάν Γιωργάκης πού ἔκανε τὸν ἀρματολό, ἐπειδὴ ἄρχισε νὰ καταπιέζει τοὺς κατοίκους πιάστηκε στὰ 1836 καὶ ἀποκεφαλίστηκε αὐτὸς καὶ οἱ 17 ἄνδρες του³. Αὐτὲς

Βλ. καὶ «ἐνθύμηση» κῶδ. Παλιοκαριῶς στοῦ Χ ρ ἦ σ τ ο υ Λ ι ὀ λ ι ο υ, Ἐνθυμήσεις καὶ ἐπιγραφές τῆς περιοχῆς Δεσκάτης (1148-1900), «Περραιβία» τεύχ. 23-24 (1977) 415-416, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία. Τὶς λαϊκὲς παραδόσεις γιὰ τὶς πράξεις τοῦ Θεοδ. Ζιάκα βλ. στοῦ Κ. Κ ρ υ σ τ ἄ λ η, Ἄπαντα, ἐκδ. Γ. Βαλέτα, τ. Α'-Β', σ. 436-441. Γιὰ τὴν ἀντιπροσώπευση τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων στὴ Θεσσαλονικὴ ἀπὸ τὸν Ἀγγελὸ Μουστοξύδη βλ. καὶ Ν. Π. Δ ε λ ι α λ ῆ, Ἡ ἰδιόχειρος διαθήκη τοῦ Νικολάου Κ. Κασομούλη (1795-1871), Ἀθήνα 1961, σ. 14-15. Πρβλ. καὶ Σ τ ε φ. Ι. Π α π α ὀ ο υ, Μακεδονικὰ Σύμμεκτα, «Μακεδονικά» 6(1964-1965) 169-172.

1. Ι. Κ. Β α σ δ ρ α β ἔ λ η, Ἱστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Β'. Ἀρχεῖον Βεροίας-Ναούσης, 1598-1886, Θεσσαλονικὴ 1954, σ. 317-318.

2. F i n l a y, History, τ. 1, σ. 53-54.

3. Α. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Λιμποχόβου, «Φάρος Β. Ἑλλάδος», σ. 7 ἀνατύπου.

εἶναι οἱ τελευταῖες ἐνδείξεις καὶ οἱ ἐπιθανάτιοι σπασμοὶ ἐνὸς θεσμοῦ, πού, παρὰ τὴν ἐπίσημη κατάργησή του στὰ 1721 στὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο, ἐξακολουθοῦσε ὁμως στὴν Ἑλλάδα νὰ ὑφίσταται γιὰ 115 ἀκόμη χρόνια.

ΑΠΟΣΤ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

RÉSUMÉ

A p o s t. E. V a c a l o p o u l o s, L'extermination des Albanais de l'Empire ottoman à Monastir (1830), la persécution des kleftarmatoles grecs (1830-1834) et l'abolition de cette institution.

Pendant les dernières années de la révolution grecque de 1821-1829 les Albanais qui servaient comme mercenaires dans l'armée ottomane opprimaient les Grecs de la Macédoine occidentale, à travers laquelle passaient pour se rendre aux pays révoltés ou pour retourner à leurs patries, et ainsi créaient une atmosphère de terreur dans cette partie de l'empire. Or, le sultan Mahmoud II a confié à son grand visir Mehmed Rechid pacha de mettre fin à cette situation. Et en effet celui-ci s'acquitta bien de sa mission: il les invita hors de la ville de Monastir (Bitola), sous le prétexte de voir les manœuvres des troupes régulières, et là les extermina. Après, il persécuta les kleftarmatoles grecs et tua quelques uns par ruse et il obligea les autres à se réfugier dans la Grèce libre. Ainsi se termina une institution ottomane qui a duré quatre cent ans dans les contrées grecques au nord du Peloponnèse.